

ДИФЕРЕНЦІАЦІЯ ФОРМАТІВ СПРОЩЕННЯ ІНШОМОВНОГО ТЕКСТУ В ІНКЛЮЗИВНІЙ ВИЩІЙ ОСВІТІ

Інна ЯНЧЕНКО

кандидат філологічних наук,

доцент кафедри української мови і літератури, іноземних мов та перекладу
ЗВО «Відкритий міжнародний університет розвитку людини «Україна»

вул. Львівська, 23, м. Київ

ORCID: 0000-0003-1245-4221

inna.yanchenko.uu@gmail.com

Статтю присвячено критичному аналізу термінологічної невідповідності у вітчизняних нормативних документах щодо адаптації навчальних матеріалів для інклюзивної вищої освіти. Досліджено концептуальну суперечність між міжнародними стандартами *Plain Language* та *Easy-to-Read Language* та їх відображенням у Розпорядженні Кабінету Міністрів України № 1046-р, де використано термінологічну пару «метод спрощеної мови» та «формат легкого читання», що може створювати враження ієрархічних відносин між цими поняттями, але потенційно суперечить їхньому рівноправному статусу в міжнародній практиці. Обґрунтовано необхідність розмежування простої мови (ПМ) як інструменту універсального дизайну, що зберігає академічний рівень абстракції, та мови легкого читання (МЛЧ) як інструменту розумного пристосування, що передбачає глибоку когнітивну адаптацію з обов'язковою візуальною підтримкою. Представлено психолінгвістичне обґрунтування ефективності диференційованих форматів на основі теорії подвійного кодування А. Пайвіо та теорії когнітивного навантаження Дж. Свеллера. Автором розроблено типологію когнітивних бар'єрів здобувачів освіти (дефіцит вербально-логічного мислення, порушення логіко-граматичного структурування, прагматична некомпетентність, розпад семантичних полів, візуальний стрес) із відповідними інструментами адаптації для кожного формату. Особливу увагу приділено специфіці викладання іноземної мови, де виникає подвійне когнітивне навантаження через одночасне декодування мовної системи та засвоєння змістового компонента. Запропоновано практичний алгоритм адаптації автентичного навчального матеріалу з англійської мови на прикладі терміна *laissez-faire*, що наочно демонструє конкретні відмінності між форматами ПМ і МЛЧ. Доведено, що МЛЧ є складною системою лінгвістичної адаптації, а не примітивізацією навчального матеріалу, що дає змогу захистити інклюзивну методику від звинувачень у зниженні академічних стандартів. Результати дослідження створюють методологічну основу

для розроблення адаптованих депозитаріїв матеріалів у ЗВО відповідно до міжнародних стандартів доступності.

Ключові слова: адаптація навчальних матеріалів, диференціація форматів, інклюзивна освіта, іноземна мова, когнітивна доступність, мова легкого читання (МЛЧ), проста мова (ПМ).

PLAIN LANGUAGE VS. EASY-TO-READ: DIFFERENTIATING TEXT SIMPLIFICATION IN INCLUSIVE HIGHER FOREIGN LANGUAGE EDUCATION

Inna YANCHENKO

Candidate of Philological Sciences,

*Associate Professor at the Department of Ukrainian Language and Literature,
English Language and Translation*

Open International University of Human Development «Ukraine»

23 Lvivska str., Kyiv

ORCID: 0000-0003-1245-4221

inna.yanchenko.uu@gmail.com

This article offers a critical examination of terminological inconsistencies within Ukrainian regulatory frameworks regarding the adaptation of educational content for inclusive higher education. The study identifies a significant conceptual contradiction between international standards and the Cabinet of Ministers of Ukraine Resolution № 1046-p. Specifically, it argues that the official terminology – «simplified language method» and «easy reading format» – establishes a false hierarchy, misrepresenting these distinct approaches. The research substantiates the necessity of distinguishing between Plain Language (PL), as a tool of universal design that maintains academic abstraction, and Easy-to-Read (E2R), as a reasonable accommodation requiring profound cognitive adaptation and mandatory visual support.

Drawing on A. Paivio's Dual Coding Theory and J. Sweller's Cognitive Load Theory, the paper provides a psycholinguistic justification for the effectiveness of these differentiated formats. A comprehensive typology of cognitive barriers is developed, mapping specific adaptation tools to each format. Particular emphasis is placed on the challenges of foreign language teaching, where learners face a dual cognitive load: the simultaneous decoding of a new linguistic system and the acquisition of complex disciplinary content.

The author proposes a practical algorithm for transforming authentic English language materials, demonstrated through the adaptation of the term *laissez-faire*. This example highlights the operational differences between PL and E2R in an academic context. Furthermore, the study underscores the necessity of material validation with target audiences in accordance with ISO 24495-1. The findings prove that E2R is a sophisticated system of linguistic transformation rather than a primitivization of

content, thereby safeguarding inclusive methodology against claims of devaluing academic standards. This research establishes a methodological framework for developing accessible digital repositories in higher education institutions aligned with global accessibility trends.

Key words: *cognitive accessibility, dual cognitive load, Easy-to-Read Language (E2R), educational material adaptation, foreign language teaching, format differentiation, inclusive higher education, Plain Language (PL).*

Постановка проблеми. Сучасна вища освіта України знаходиться на етапі активного осмислення й інтеграції принципів інклюзивності відповідно до міжнародних стандартів та національного законодавства. Європейська Комісія у Стратегії щодо прав осіб з інвалідністю на 2021–2030 рр. визначає доступність інформації як один з основних пріоритетів забезпечення рівних можливостей в освіті [1]. В Україні важливим кроком у цьому напрямі стало Розпорядження Кабінету Міністрів від 17 листопада 2023 р. № 1046-р, у якому офіційно регламентовано «Рекомендації щодо викладення інформації у форматах, що забезпечують доступність її сприйняття» [2]. Цей документ, який спирається на принципи міжнародного стандарту ISO 24495-1:2023 [3] та ДСТУ EN 301549:2022 [4], зобов'язує ЗВО забезпечувати когнітивну доступність навчального контенту. Це набуває особливого значення у контексті адаптації українського законодавства до European Accessibility Act (Директива ЄС 2019/882) [5], що встановлює обов'язкові вимоги до доступності цифрових продуктів і послуг для осіб з інвалідністю. Водночас на філологічному та лінгводидактичному рівнях виникає концептуальна суперечність, закладена в самій структурі нормативного документа. У затвердженому Розпорядженні використано асиметричну термінологічну пару «метод спрощеної мови» та «формат легкого читання», що імплікує підпорядкованість, яка не відображена в первинних джерелах. Оскільки «метод» позначає спосіб дії, а «формат» – форму подання, така термінологія позиціонує, що легке читання є лише різновидом, або технічним оформленням спрощеної мови, а не окремим самостійним підходом із власною філософією, цільовою аудиторією та інструментарієм. Ця термінологічна невідповідність не повною мірою узгоджується з міжнародною практикою, де Plain Language та Easy-to-Read Language трактуються як два окремі, рівноправні та непересічні концепти. У європейському стандарті Inclusion Europe «Information for all» [6] та ISO 24495-1:2023 [3] чітко розмежовано, що Plain Language призначений для загальної аудиторії без когнітивних обмежень і передбачає стилістичну оптимізацію тексту за збереження його академічного рівня складності, а Easy-to-Read Language орієнтований на осіб з інтелектуальними порушеннями й вимагає глибокої когнітивної адаптації з обов'язковою візуальною підтримкою. Це не «метод і формат», а два різні рівні доступності тексту. Додаткову термінологічну плутанину створює той факт, що у проектній версії Розпорядження було вжито термін «проста мова», як калька з Plain Language, який у затвердженій редакції замінено на «метод спрощеної

мови». Така заміна незалежно від причин її виникнення може ускладнити адаптацію світових напрацювань в українську освітню практику.

Актуальність розмежування рівнів доступності підтверджується новітніми міжнародними стандартами. У 2025 р. організація «Стандарти доступності Канади» випустила два комплементарні стандарти: CAN-ASC-3.1 (Plain Language) та CAN-ASC-6.2 (Accessible and Equitable AI Systems), що свідчить про світову тенденцію до нормативного розділення рівнів когнітивної адаптації контенту в епоху цифрової трансформації освіти [7; 8]. Разом із тим слід відзначити значний прогрес і в українському державному плануванні, закріплений в оновленій редакції Національної стратегії зі створення безбар'єрного простору в Україні на період до 2030 р. [9]. Цей документ визначає доступність інформації для осіб із когнітивними порушеннями як один із пріоритетів і ставить перед ЗВО завдання щодо розроблення спеціалізованого контенту. Таким чином, виникає необхідність усунення термінологічних розбіжностей технічних рекомендацій задля ефективної реалізації візії, закладеної у Стратегії.

Відсутність узгодженості термінів може призвести до методологічної невизначеності в системі інклюзивної освіти, особливо під час викладання іноземної мови, коли викладачі постають перед дилемою: який саме підхід застосовувати для різних категорій здобувачів освіти – застосовувати лексико-синтаксичну оптимізацію чи здійснювати глибоку когнітивну адаптацію з візуальною підтримкою. Для ЗВО «ВМУРОЛ «Україна», де інклюзія є стратегічним вектором розвитку, термінологічна невизначеність унеможливорює розроблення методичного супроводу та створення адаптованих навчальних матеріалів. Це призводить або до надмірного спрощення (псевдоінклюзії), що шкодить академічному рівню, або до збереження недоступності розуміння змісту для здобувачів із когнітивними порушеннями. Таким чином, критичне переосмислення офіційної термінології, повернення до міжнародних стандартів Plain Language (проста мова – ПМ) та Easy-to-Read Language (мова легкого читання – МЛЧ), відновлення наукової автономності цих понять, а також розроблення методології лінгвістичної трансформації текстів на основі їх чіткого розмежування є важливими завданнями сучасної філології та лінгводидактики вищої школи, спрямованими на реальну, а не формальну доступність освіти.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Питання адаптації навчальних матеріалів для інклюзивної освіти досліджувалося у працях українських та зарубіжних науковців. Основоположним документом у цій сфері є Європейський стандарт Inclusion Europe «Information for all: European standards for making information easy to read and understand», який установлює чіткі критерії створення матеріалів у форматі Easy-to-Read для осіб з інтелектуальними порушеннями. У цьому документі обґрунтовано, що МЛЧ вимагає не лише лексичного та синтаксичного спрощення, а й комплексної візуальної підтримки через піктограми та зображення. Важливо зазначити, що стандарт наголошує на обов'язковості залучення представників цільової аудиторії (осіб з інтелектуальними порушеннями)

до процесу перевірки адаптованих текстів, без чого матеріал не може вважатися валідним МЛЧ продуктом [6]. Дослідження А. Неціо та ін. присвячене лінгвістичним параметрам МЛЧ текстів, зокрема визначенню оптимальної довжини речення для осіб із когнітивними особливостями [10]. Автори доводять, що традиційні критерії простоти тексту не можуть бути механічно перенесені на формат МЛЧ без урахування специфіки обробки інформації цільовою аудиторією. Особливо важливим для нашого аналізу є доробок К. Маас, котра обґрунтовує ПМ та МЛЧ як окремі мовні регістри (*diaphasic varieties*) та наголошує, що МЛЧ є інструментом подолання стигматизації осіб із когнітивними порушеннями, тоді як ПМ виступає засобом доступу до експертного знання для широкого загалу [11]. Дослідниця демонструє, що ці формати мають комплементарні якості: ПМ забезпечує прийнятність без стигматизації, тоді як МЛЧ гарантує максимальну зрозумілість для осіб із когнітивними порушеннями.

Емпіричне підтвердження складності лінгвістичної трансформації знаходимо у працях С. Крослі та ін. Використовуючи інструментарій *Con-Matrix* для аналізу понад 250 мовних параметрів, автори довели, що спрощення текстів часто призводить до порушення їх когезивності (зв'язності) та зниження природної надмірності мови, що може парадоксально ускладнити процес декодування інформації, якщо адаптація здійснюється суто механічно [12]. Це підтверджує важливість розуміння принципів текстуальної когезії під час переходу від автентичного до спрощеного формату, оскільки без такого розуміння викладач ризикує створити лінгвістичний вакуум, де текст утрачає логічні зв'язки, необхідні для успішного навчання.

Міжнародні професійні асоціації та урядові установи (*Win and Winnow, Embrace Access*) чітко розмежовують ПМ як засіб комунікативної ефективності для загалу та МЛЧ як інструмент когнітивної доступності для осіб з інтелектуальними порушеннями [13; 14]. Згідно з дослідженнями Т. Соколовського, МЛЧ вимагає не лише лінгвістичної правки, а й специфічної архітекtonіки тексту: особливої типографіки та верстки [15]. Сучасна світова практика, закріплена в *European Accessibility Act* [5], американському *Plain Writing Act* [16] та британському стандарті *SCSI1605* [17], переводить ці формати з розряду рекомендацій у статус обов'язкових правових вимог. Так, диференціація рівнів спрощення тексту в Україні є необхідним кроком для забезпечення фундаментального права на освіту та інформаційну інклюзію.

Консорціум W3C підкреслив різницю між ПМ і МЛЧ у контексті цифрової доступності [18]. Дослідження виявили, що значна частина населення потребує текстів у форматі ПМ, хоча офіційно не має діагностованих когнітивних порушень. Психолінгвістичні механізми обробки інформації за використання візуальної підтримки досліджено у теорії подвійного кодування А. Пайвіо [19].

В українському науковому просторі багато дослідників розглядають питання адаптації матеріалів з іноземної мови для здобувачів освіти з когнітивними особливостями, проте, незважаючи на велику кількість праць, питання чіткого

розмежування понять ПМ та МЛЧ та відповідних термінів у лінгводидактичному аспекті викладання іноземної мови у ЗВО залишається нез'ясованим. Більшість публікацій не враховує подвійне когнітивне навантаження під час вивчення іноземної мови, коли здобувач освіти одночасно декодує мовну систему і засвоює змістовий компонент дисципліни. Відповідно, також відсутні практичні методичні розробки, які демонструють конкретні відмінності між форматами адаптації автентичного навчального матеріалу з англійської мови для здобувачів вищої освіти різних категорій. Це унеможлиблює створення повноцінного інклюзивного середовища під час вивчення іноземної мови. При цьому важливо зазначити, що ПМ не є простим зниженням лексичного рівня, як це відбувається у форматі Graded Readers, поширеному у методиці викладання іноземних мов. Graded Readers здійснюють рівневу адаптацію через обмеження словника та граматичних структур відповідно до шкали CEFR (наприклад, 500 слів для рівня A1) [20]. Натомість ПМ зберігає академічну термінологію та складність понять, але оптимізує прагматичну структуру викладу через усунення синтаксичної надмірності, логічну послідовність та експліцитність зв'язків між ідеями, що відповідає висновкам дослідження С. Крослі про необхідність збереження текстуальної когезії.

Постановка завдання дослідження полягає у вирішенні суперечності між необхідністю забезпечення інклюзивності навчального процесу та відсутністю теоретично обґрунтованого й практично апробованого алгоритму лінгводидактичної адаптації іншомовних текстів для здобувачів освіти з різними когнітивними потребами.

Метою статті є теоретичне обґрунтування лінгводидактичної дихотомії «ПМ – МЛЧ» у контексті викладання іноземної мови у ЗВО та розроблення практичного інструментарію адаптації автентичного навчального матеріалу для різних категорій здобувачів освіти.

Виклад основного матеріалу дослідження. У дослідженні ми наполягаємо на вживанні термінологічної пари «ПМ – МЛЧ». Такий підхід на відміну від урядового формулювання «метод і формат» забезпечує концептуальну рівність обох лінгводидактичних форматів і корелює з розвиненими європейськими моделями, зокрема німецькою Einfach Sprache – Leichte Sprache, детально описаною К. Маас [11]. Це дає змогу розглядати їх як два рівноправні об'єкти лінгвістичної трансформації, де термін «мова» підкреслює системні зміни на рівні лексики, семантики та синтаксису. Теоретичне обґрунтування розмежування термінів базується на розумінні ПМ як стилістичної стратегії викладу інформації, спрямованої на комунікативну зрозумілість для широкої аудиторії без когнітивних обмежень. Асоціація простої писемності (Plain Language Association) визначає ПМ як комунікацію, яку аудиторія може зрозуміти з першого прочитання [21]. Як форма організації навчальних матеріалів ПМ передбачає три основні стратегії: лексичну оптимізацію, синтаксичну спрощеність та логічну структурованість. Лексична оптимізація полягає у заміні складних або застарілих конструкцій на

загальноживані відповідники. Синтаксична спрощеність досягається шляхом уникання складнопідрядних речень із множинними рівнями підпорядкування. Логічна структурованість забезпечується через використання системи знаків для легкої орієнтації у тексті. Основна характеристика ПМ – збереження високого рівня абстрактного мислення та академічного дискурсу. Відповідно, здобувач освіти має володіти повноцінною когнітивною здатністю до аналізу, синтезу та критичного осмислення інформації.

Натомість МЛЧ розуміється як системна лінгвістична адаптація тексту для осіб з інтелектуальними або ментальними порушеннями, що, відповідно, відображається на навчанні. Як засвідчують дані зіставного аналізу (табл. 1), потреби здобувачів освіти з порушенням вербально-логічного мислення виходять за межі стилістичного редагування. Для них МЛЧ виступає як когнітивна опора, коли абстрактні поняття замінюються конкретними образно-символічними конструкціями. Згідно з Європейськими стандартами *Inclusion Europe*, МЛЧ характеризується синтаксичною атомарністю (одна думка – одне речення) та елімінацією метадискурсу (відсутністю іронії та метафор), що є важливим для здобувачів освіти з прагматичною некомпетентністю.

Психолінгвістичне обґрунтування ефективності МЛЧ базується на теорії подвійного кодування А. Пайвіо [19]. Згідно із цією теорією, обробка інформації у мозку людини відбувається через дві незалежні, але взаємопов'язані системи: вербальну та образну. І коли текст супроводжується візуальною опорою, активуються вербальна та образна системи одночасно, що створює множинні шляхи для кодування та відновлення інформації з пам'яті. Для здобувачів освіти з когнітивними особливостями така подвійна активація компенсує дефіцити робочої пам'яті та підвищує ефективність навчання. Згідно з теорією когнітивного навантаження Дж. Свеллера [22], ПМ знижує зовнішнє когнітивне навантаження через усунення синтаксичної складності мовного оформлення, тоді як МЛЧ редукує внутрішнє навантаження через конкретизацію самих понять та заміщення абстракцій візуальними опорами, що створює диференційований механізм когнітивної підтримки залежно від типу обмежень здобувача освіти. Таким чином, обґрунтовується дихотомія стилістичного та когнітивного сприйняття. ПМ фокусується на стилістичному сприйнятті як інструмент універсального дизайну, що зберігає високий рівень абстракції. МЛЧ фокусується на когнітивному сприйнятті як інструменті розумного пристосування, що забезпечує низький рівень абстракції через конкретизацію за допомогою образів та символів. *Embrace Access* формулює це так: якщо ПМ робить складне простим для всіх, то МЛЧ робить складне можливим для тих, хто інакше не зрозуміє [14, с. 3].

Дисципліна «Іноземна мова» в академічному курикулумі має унікальну особливість подвійного когнітивного навантаження. Здобувач освіти одночасно засвоює змістову інформацію та оволодіває мовною системою через граматичні структури, лексичні одиниці та фонетичні особливості іноземної мови. Це створює ефект когнітивного переваження, особливо відчутний для здобувачів

Диференціація інструментів адаптації ПМ і МЛЧ відповідно до когнітивних бар'єрів здобувачів освіти

Провідний когнітивний бар'єр	Характеристика адаптації в ПМ	Характеристика адаптації в МЛЧ	Ключова відмінність
Дефіцит вербально-логічного мислення та символізації (інтелектуальні порушення).	Оптимізує лексику (заміна складних термінів на загальноживані синоніми) при збереженні абстрактних понять.	Конкретизує поняття через візуальні опори (пиктограми, зображення) замість абстрактної термінології.	ПМ зберігає абстрактність, МЛЧ заміщує її наочністю.
Порушення логіко-граматичного структурування та концентрації (психотичний спектр, важкі форми РДУГ, клінічна депресія з когнітивним дефіцитом).	Скорочує довжину речень, але зберігає багатоабзацну структуру з переходом між думками.	Ізолює смислові одиниці: одне речення = один рядок та збільшене міжрядкове поле усувають когнітивний шум.	ПМ вимагає дотримання логіки тексту, МЛЧ атомізує інформацію.
Прагматична некомпетентність та буквализм сприйняття (РАС).	Допускає стилістичні фігури (метафори, іронію) та конотативні значення як природну частину комунікації.	Денотативна чистота (стилістичні фігури усунено, чим забезпечується однозначність інтерпретації кожного слова та речення).	ПМ дозволяє імпліцитність, МЛЧ вимагає експліцитності.
Розпад семантичних полів та номінативної функції (наслідки ЧМТ, інсультів (афазія), ранні стадії деменції).	Спрощує синтаксичну структуру речення, але покладається на збережену лексичну компетентність.	Мультимодальний контекст (зображення виконує роль смислового тригера для активації збережених концептів).	ПМ – текстоцентрична, МЛЧ – іконо-текстова.
Дефіцит графічного декодування – візуальний стрес (важка дислексія, довербальна глухота).	Використовує стандартну типографіку та верстку, орієнтовану на нейротипову аудиторію.	Оптимізує архітектоніку тексту (безсерифний шрифт (sans-serif), збільшений інтерліньяж, контрастність, уникання переносів слів, контрастність фону і тексту).	ПМ не враховує психофізіологію зору, МЛЧ адаптує графіку.

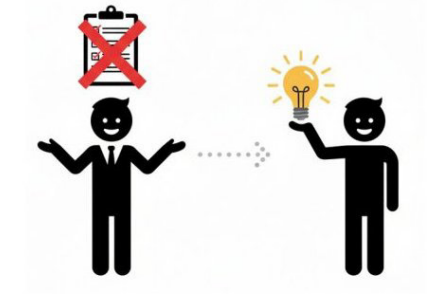

освіти з обмеженими ресурсами робочої пам'яті. Роль ПМ та МЛЧ у зниженні цього навантаження є диференційованою: ПМ використовується для створення підручників і посібників загального вжитку, де складність лежить у площині іноземної мови, а МЛЧ стає необхідною для здобувачів освіти з розладами аутистичного спектру, дислексією або інтелектуальними порушеннями, де іноземна мова засвоюється через лексичні одиниці-символи з візуалізацією, що активує образну систему кодування. Окрім того, слід пам'ятати про третій рівень навантаження – метамову – мову, якою викладач пояснює граматичні правила, дає інструкції до завдань та організовує навчальний процес. Для здобувачів освіти з когнітивними порушеннями навіть ця комунікація має бути адаптована у форматі МЛЧ незалежно від рівня складності самого навчального контенту.

Для практичної демонстрації розмежування проаналізовано автентичний навчальний матеріал уроку «What's your leadership language» на основі однойменного TED Talk Розіти Наймі (дисципліна «Іноземна мова поглибленого вивчення»). У таблиці представлено зразок диференційованого когнітивного доступу до завдання для терміна *Laissez-faire*.

Візуалізація терміна *laissez-faire* демонструє подолання стигматизації інклюзивного контенту. Використання бізнес-інфографіки (не дитячих піктограм) відповідає віковим та соціальним запитам здобувачів освіти четвертого року навчання, реалізуючи принцип «розумного пристосування» без зниження статусу вищої освіти. Ключовими відмінностями версії МЛЧ є кілька трансформацій. Елімінація абстракції відбувається через заміну метафоричних конструкцій на функціональні предикативні, що відповідає рекомендаціям W3C стосовно уникнення метафоричного мовлення в E2R (МЛЧ) текстах. Піктографічна підтримка кожної сентенції забезпечує активацію образної системи пам'яті (за теорією А. Пайвіо). Атомарність речень довжиною не більше восьми слів відповідає дослідженню А. Ніеціо. Відсутність складних граматичних конструкцій досягається через заміну пасивних та безособових конструкцій на прямі активні речення. Аналогічна трансформація здійснюється для лексичної вправи. У версії ПМ завдання спрощується стилістично, але формат зіставлення зберігається, що вимагає когнітивної операції порівняння дефініцій. У версії МЛЧ завдання реструктуризується через презентацію лише одного слова на сторінку для зниження когнітивного навантаження відповідно до стандартів, які рекомендують не більше однієї ідеї на сторінку, візуальну підтримку через піктограму, максимальну конкретизацію з усуненням подвійних заперечень, яких Inclusion Europe рекомендує уникати, та надання правильної відповіді для негайного зворотного зв'язку відповідно до принципів мультимодального навчання, сформульованих у дослідженнях IFLA [23].

Обґрунтування актуальності розмежування цих термінів у лінгводидактиці базується на кількох аспектах. Диференціація оцінювання вимагає чіткого розуміння різних освітніх цілей. Здобувач освіти, котрий працює з матеріалами у форматі ПМ, має досягти рівня мовної компетенції B1 згідно із Загальноєвропейськими

Модель диференційованого когнітивного доступу (термін *Laissez-faire*)

Формат	Стратегія адаптації	Навчальний матеріал
Автентичний	Оригінальний ESP контекст (рівень B2+)	The manager adopted a laissez-faire approach, giving team members total freedom.
Проста мова (ПМ)	Лінгвістичне спрощення	A leadership style where the manager does not interfere and allows employees to make their own decisions.
Мова легкого читання (МЛЧ)	Когнітивне декодування та мультимодальність	<p>1. The leader does not tell you every step.</p> <p>2. The leader gives you freedom.</p> <p>3. You decide how to do your work.</p>

рекомендаціями [20]. Здобувач, який потребує матеріалів у форматі МЛЧ, може мати індивідуальну освітню траєкторію з фокусом на базову комунікацію (A2), що вимагає адаптації самих дескрипторів CEFR для визначення успішності через когнітивне засвоєння змісту. Підготовка викладачів передбачає розуміння двох різних компетенцій адаптації матеріалів. Для створення матеріалів у форматі ПМ викладач повинен володіти методикою спрощення тексту, тоді як для МЛЧ необхідна методика реструктуризації інформації, що вимагає спеціальної підготовки

з когнітивної лінгвістики та спеціальної педагогіки. Дослідження К. Матауш засвідчує, що навіть досвідчені педагоги часто не розрізняють рівні адаптації та потребують цілеспрямованого навчання принципам МЛЧ [18]. Створення інклюзивного контенту потребує розробки різних типів методичних вказівок, де матеріали у форматі ПМ призначені для всіх здобувачів освіти як інструмент універсального дизайну, а матеріали у форматі МЛЧ надаються окремим категоріям як інструмент розумного пристосування, що запобігає псевдоінклюзивності.

Важливо наголосити, що МЛЧ не є спрощенням змісту, а лише спрощенням доступу до змісту. Це своєрідна когнітивна опора, яка дає змогу дістатися до суті концепції без перешкод у вигляді складного синтаксису чи абстрактної термінології. Запропонований алгоритм адаптації є попереднім етапом, що потребує подальшої верифікації цільовою аудиторією згідно з вимогами стандарту ISO 24495-1. Саме процес валідації перетворює авторську адаптацію на повноцінний МЛЧ продукт, адже без участі осіб із когнітивними порушеннями у перевірці тексту неможливо гарантувати його справжню доступність. Водночас слід зазначити, що для окремих нозологій, таких як важка форма РДУГ чи клінічна депресія з когнітивним дефіцитом, елементи МЛЧ можуть застосовуватися як тимчасова когнітивна опора, з можливістю динамічного переходу на формат ПМ у міру покращення стану або розвитку компенсаторних механізмів. Така гнучкість підходу забезпечує адаптивність навчального процесу до індивідуальних потреб кожного здобувача освіти.

Висновки й перспективи подальшого дослідження. У результаті проведеного дослідження встановлено, що ефективність інклюзивної вищої освіти безпосередньо залежить від точної диференціації методів адаптації інформації. Існуюча в нормативних документах України тенденція до поглинання МЛЧ «спрощеною мовою» створює методологічні труднощі для викладачів-практиків, які потребують чіткої інструментарію адаптації матеріалів для здобувачів освіти з різними когнітивними потребами. ПМ і МЛЧ мають різні цільові аудиторії, критерії створення та типи лінгвістичних трансформацій. ПМ має використовуватися для усунення зайвої академічної складності тексту за збереження його концептуальної цілісності, що є корисним для загальної аудиторії. Натомість МЛЧ вимагає радикальної перебудови структури тексту: атомізації речень, усунення абстракцій та обов'язкової візуальної підтримки для забезпечення доступу до знань здобувачів освіти з когнітивними порушеннями. У ході дослідження встановлено, що під час роботи з іншомовним текстом диференціація форматів спрощення дає змогу реалізувати індивідуальну освітню траєкторію. Це забезпечує перехід від механічного декодування іноземних слів до усвідомленого засвоєння професійних концептів.

Наукова новизна дослідження полягає в обґрунтуванні дихотомії «ПМ – МЛЧ» у лінгводидактичному просторі ЗВО України. Доведено, що ПМ є інструментом універсального дизайну в освіті, тоді як МЛЧ є інструментом розумного пристосування згідно зі Стратегією ЄС. Також запропоновано трактування МЛЧ як

«мови легкого сприйняття», що заповнює методологічну лакуну ДСТУ 9207:2021 та відображає мультимодальний характер формату, де візуальні опори (піктограми), спрощена типографіка та аудіоальтернативи створюють єдину систему когнітивної підтримки, що виходить за межі традиційного процесу читання тексту і захищає інклюзивну методіку від звинувачень у недостатньому академізмі. МЛЧ постає як складна система лінгвістичної адаптації на основі теорії подвійного кодування та емпіричних досліджень оптимальної довжини речення, а не як примітивізація навчального матеріалу. Розроблено практичний алгоритм адаптації автентичного навчального матеріалу з іноземної мови відповідно до європейських стандартів. Доведено, що подвійне когнітивне навантаження під час вивчення іноземної мови вимагає особливого підходу до адаптації матеріалів, де диференціація між форматами є особливо важливою для успішності навчання здобувачів освіти з різними когнітивними можливостями. Упровадження запропонованої диференціації у практику вищої школи дасть ЗВО змогу створювати адаптовані депозитарії матеріалів, які відповідають міжнародним стандартам доступності, забезпечуючи реальну, а не формальну інклюзію.

Перспектива подальших досліджень убачається у розробленні адаптованих дескрипторів компетенцій для різних форматів адаптації, створенні цифрових інструментів для напівавтоматичної трансформації текстів та підготовці викладацьких кадрів до роботи з диференційованими форматами когнітивної доступності.

ЛІТЕРАТУРА

1. Strategy for the rights of persons with disabilities 2021-2030 : Union of equality / European Commission: Directorate-General for Employment, Social Affairs and Inclusion. Luxembourg : Publications Office, 2021. URL: <https://data.europa.eu/doi/10.2767/31633> (дата звернення: 30.12.2025).

2. Про схвалення рекомендацій щодо викладення інформації суб'єктами владних повноважень у форматах, що забезпечують доступність її сприйняття : Розпорядження Кабінету Міністрів України від 17.11.2023 № 1046-р. URL: <https://www.kmu.gov.ua/npas/pro-skhvalennia-rekomendatsii-shchodo-vykladennia-informatsii-subiektamy-vladnykh-povnovazhen-s1046-171123> (дата звернення: 30.12.2025).

3. ISO 24495-1:2023. Plain language. URL: <https://www.iso.org/standard/78907.html> (дата звернення: 12.01.2026).

4. ДСТУ EN 301 549:2022 (EN 301 549 V3.2.1 (2021-03), IDT). Інформаційні технології. Вимоги щодо доступності продуктів та послуг ІКТ. [Чинний від 2022-12-31]. Київ : ДП «УкрНДНЦ», 2022. 158 с. URL: https://zakon.isu.net.ua/sites/default/files/normdocs/dstu_en_301_549_2022_informaciyni_tekhnologii_vimogi_schodo.pdf (дата звернення: 12.01.2026).

5. Directive (EU) 2019/882 of the European Parliament and of the Council of 17 April 2019 on the accessibility requirements for products and services (European

Accessibility Act). *Official Journal of the European Union*. 2019. L 151. P. 70–115. URL: <https://eur-lex.europa.eu/eli/dir/2019/882/oj> (дата звернення: 12.01.2026).

6. Information for all: European standards for making information easy to read and understand / Inclusion Europe. URL: <https://www.inclusion.eu/european-standards-how-to-use-easy-to-read> (дата звернення: 14.01.2026).

7. CAN-ASC-3.1:2025. Plain Language. Accessibility Standards Canada, 2025. URL: <https://accessible.canada.ca/creating-accessibility-standards/can-asc-312025-plain-language> (дата звернення: 27.12.2025).

8. CAN-ASC-6.2. Accessible and Equitable Artificial Intelligence Systems. Accessibility Standards Canada, 2025. URL: <https://accessible.canada.ca/creating-accessibility-standards/asc-62-accessible-equitable-artificial-intelligence-systems> (дата звернення: 27.12.2025).

9. Про внесення змін до Національної стратегії із створення безбар'єрного простору в Україні на період до 2030 року : Розпорядження Кабінету Міністрів України від 25.03.2025 № 294-р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/294-2025-%D1%80#Text> (дата звернення: 14.01.2026).

10. Nietzio A., Scheer B., Bühler C. How Long Is a Short Sentence? – A Linguistic Approach to Definition and Validation of Rules for Easy-to-Read Material. *Computers Helping People with Special Needs. ICCHP 2012 / ed. by K. Miesenberger et al. Berlin ; Heidelberg : Springer, 2012. Vol. 7383.* URL: https://doi.org/10.1007/978-3-642-31534-3_55 (дата звернення: 12.01.2026).

11. Maab C. Easy Language – Plain Language – Easy Language Plus. Balancing Comprehensibility and Acceptability. Berlin : Frank & Timme, 2020. 240 p. URL: <https://library.oapen.org/bitstream/handle/20.500.12657/42089/Easy%20Language%20%e2%80%93%20Plain%20Language%20%e2%80%93%20Easy%20Language%20Plus.pdf?sequence=5&isAllowed=y> (дата звернення: 12.01.2026).

12. Crossley S.A. Authentic and Simplified Texts Teaching Reading Foundational Knowledge and Skills for Second Language Reading. 2018. URL: <https://doi.org/10.1002/9781118784235.eelt0465> (дата звернення: 12.01.2026).

13. Plain Language and Easy Language: Are they the same thing? / Win and Winnow. 2024. URL: <https://winandwinnow.com/site/plain-language-and-easy-language-are-they-the-same-thing/> (дата звернення: 20.12.2024).

14. Plain Language vs Easy Read: What's the difference? / Embrace Access. 2024. URL: <https://www.embraceaccess.com.au/post/plain-language-vs-easy-read-what-s-the-difference> (дата звернення: 20.12.2024).

15. Sokolowski T. Easy-to-Read and Plain Language Design. 2024. URL: <https://thomas-sokolowski.com/en/easy-to-read-and-plain-language-design/> (дата звернення: 20.12.2024).

16. Requirements for plain writing Understand the policy framework: The Plain Writing Act and OMB Memo M-11-15. URL: <https://digital.gov/resources/plain-writing-act> (дата звернення: 12.01.2026).

17. The Accessible Information Standard (SCCI 1605). URL: <https://www.england.nhs.uk/publication/accessible-information-standard/> (дата звернення: 12.01.2026).
18. Matausch K., Nietzio A. Easy-to-Read and Plain Language: Defining Criteria and Refining Rules. URL: <https://www.w3.org/WAI/RD/2012/easy-to-read/paper11/> (дата звернення: 12.01.2026).
19. Paivio A. Mental representations: A dual coding approach. Oxford : Oxford University Press, 1990. 322 p. URL: <https://doi.org/10.1093/acprof:oso/9780195066661.001.0001> (дата звернення: 12.01.2026).
20. Common European Framework of Reference for Languages: Learning, teaching, assessment. Language Policy Unit. Strasbourg. URL: <https://rm.coe.int/common-european-framework-of-reference-for-languages-learning-teaching/16802fc1bf> (дата звернення: 14.01.2026).
21. Plain Language Association International. URL: <https://plainlanguagenetwork.org/plain-language/what-is-plain-language/> (дата звернення: 12.01.2026).
22. Sweller J. Cognitive load theory, learning difficulty, and instructional design. *Learning and Instruction*. 1994. Vol. 4. Issue 4. P. 295–312. URL: [https://doi.org/10.1016/0959-4752\(94\)90003-5](https://doi.org/10.1016/0959-4752(94)90003-5) (дата звернення: 12.01.2026).
23. Nomura M., Nielsen G.S., Tronbacke B. Guidelines for easy-to-read materials. *IFLA Professional Reports*. The Hague : IFLA, 2010. No. 120. 72 p. URL: <https://www.ifla.org/wp-content/uploads/2019/05/assets/hq/publications/professional-report/120.pdf> (дата звернення: 24.01.2026).

REFERENCES

1. European Commission: Directorate-General for Employment, Social Affairs and Inclusion. (2021). *Strategy for the rights of persons with disabilities 2021-2030: Union of equality*. Publications Office. Retrieved from <https://data.europa.eu/doi/10.2767/31633>
2. Kabinet Ministriv Ukrainy. (2023, November 17). *Pro skhvalennia rekomendatsii shchodo vykladennia informatsii subiektamy vladnykh povnovazhen u formatakh, shcho zabezpechuiut dostupnist yii spryiniattia: Rozporiadzhennia Kabinetu Ministriv Ukrainy № 1046-r* [On approval of recommendations for presenting information by government authorities in formats that ensure accessibility of its perception: Order of the Cabinet of Ministers of Ukraine No. 1046-r]. Retrieved from <https://www.kmu.gov.ua/npas/pro-skhvalennia-rekomendatsii-shchodo-vykladennia-informatsii-subiektamy-vladnykh-povnovazhen-s1046-171123> [in Ukrainian]
3. ISO 24495-1:2023. (2023). *Plain language*. Retrieved from <https://www.iso.org/standard/78907.html>
4. DSTU EN 301 549:2022 (EN 301 549 V3.2.1 (2021-03), IDT). *Informatsiini tekhnologii. Vymohy shchodo dostupnosti produktiv ta posluh IKT* [Information technology. Accessibility requirements for ICT products and services]. (2022). DP «UkrNDNTs». Retrieved from https://zakon.isu.net.ua/sites/default/files/normdocs/dstu_en_301_549_2022_informaciyni_tekhnologii_vimogi_shchodo.pdf [in Ukrainian]
5. Directive (EU) 2019/882 of the European Parliament and of the Council of 17 April 2019 on the accessibility requirements for products and services (European

- Accessibility Act). (2019). *Official Journal of the European Union, L 151*, 70–115. Retrieved from <https://eur-lex.europa.eu/eli/dir/2019/882/oj>
6. Inclusion Europe. (n.d.). *Information for all: European standards for making information easy to read and understand*. Retrieved from <https://www.inclusion.eu/european-standards-how-to-use-easy-to-read>
7. Accessibility Standards Canada. (2025). *CAN-ASC-3.1:2025. Plain language*. Retrieved from <https://accessible.canada.ca/creating-accessibility-standards/can-asc-312025-plain-language>
8. Accessibility Standards Canada. (2025). *CAN-ASC-6.2. Accessible and equitable artificial intelligence systems*. Retrieved from <https://accessible.canada.ca/creating-accessibility-standards/asc-62-accessible-equitable-artificial-intelligence-systems>
9. Kabinet Ministriv Ukrainy. (2025, March 25). *Pro vnesennia zmin do Natsionalnoi stratehii iz stvorennia bezbariernoho prostoru v Ukraini na period do 2030 roku: Rozporiadzhennia Kabinetu Ministriv Ukrainy № 294-r* [On amendments to the National Strategy for Creating Barrier-Free Space in Ukraine for the period up to 2030: Order of the Cabinet of Ministers of Ukraine No. 294-r]. Retrieved from <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/294-2025-%D1%80#Text> [in Ukrainian]
10. Nietzio, A., Scheer, B., & Bühler, C. (2012). How long is a short sentence? – A linguistic approach to definition and validation of rules for easy-to-read material. In K. Miesenberger et al. (Eds.), *Computers helping people with special needs. ICCHP 2012* (Vol. 7383). Springer. Retrieved from https://doi.org/10.1007/978-3-642-31534-3_55
11. Maaß, C. (2020). *Easy language – plain language – easy language plus: Balancing comprehensibility and acceptability*. Frank & Timme. Retrieved from <https://library.oapen.org/bitstream/handle/20.500.12657/42089/Easy%20Language%20%e2%80%93%20Plain%20Language%20%e2%80%93%20Easy%20Language%20Plus.pdf?sequence=5&isAllowed=y>
12. Crossley, S.A. (2018). *Authentic and simplified texts teaching reading foundational knowledge and skills for second language reading*. <https://doi.org/10.1002/9781118784235.eelt0465>
13. Win and Winnow. (2024). *Plain language and easy language: Are they the same thing?* Retrieved from <https://winandwinnow.com/site/plain-language-and-easy-language-are-they-the-same-thing/>
14. Embrace Access. (2024). *Plain language vs easy read: What's the difference?* Retrieved from <https://www.embraceaccess.com.au/post/plain-language-vs-easy-read-what-s-the-difference>
15. Sokolowski, T. (2024). *Easy-to-read and plain language design*. <https://thomas-sokolowski.com/en/easy-to-read-and-plain-language-design/>
16. *Requirements for plain writing: Understand the policy framework: The Plain Writing Act and OMB Memo M-11-15*. (n.d.). <https://digital.gov/resources/plain-writing-act>

17. National Health Service England. (n.d.). *The accessible information standard (SCCI 1605)*. Retrieved from <https://www.england.nhs.uk/publication/accessible-information-standard/>

18. Matausch, K., & Nietzio, A. (n.d.). *Easy-to-read and plain language: Defining criteria and refining rules*. Retrieved from <https://www.w3.org/WAI/RD/2012/easy-to-read/paper11/>

19. Paivio, A. (1990). *Mental representations: A dual coding approach*. Oxford University Press. Retrieved from <https://doi.org/10.1093/acprof:oso/9780195066661.001.0001>

20. *Common European Framework of Reference for Languages: Learning, teaching, assessment*. (n.d.). Language Policy Unit. Retrieved from <https://rm.coe.int/common-european-framework-of-reference-for-languages-learning-teaching/16802fc1bf>

21. Plain Language Association International. (n.d.). *What is plain language?* Retrieved from <https://plainlanguagenetwork.org/plain-language/what-is-plain-language/>

22. Sweller, J. (1994). Cognitive load theory, learning difficulty, and instructional design. *Learning and Instruction*, 4(4), 295–312. DOI: [https://doi.org/10.1016/0959-4752\(94\)90003-5](https://doi.org/10.1016/0959-4752(94)90003-5)

23. Nomura, M., Nielsen, G.S., & Tronbacke, B. (2010). *Guidelines for easy-to-read materials* (IFLA Professional Reports No. 120). IFLA. Retrieved from <https://www.ifla.org/wp-content/uploads/2019/05/assets/hq/publications/professional-report/120.pdf>

Стаття поширюється на умовах ліцензії відкритого доступу (CC BY 4.0)

Дата першого надходження статті до видання: 28.01.2026
Дата прийняття статті до друку після рецензування: 03.03.2026
Дата публікації (оприлюднення) статті: 10.04.2026